

İRAN'IN AFRIKA KITASINDAKİ DIŞ POLİTİKA STRATEJİLERİ VE KURUMSAL YAPILANMALARI (1979-2025)

İRAN'S FOREIGN POLICY STRATEGIES AND INSTITUTIONAL STRUCTURES IN AFRICA (1979-2025)

Yusuf Ziya Söylemez¹

Makale Bilgisi Öz

¹ Dr, İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye
ORCID: [0000-0002-4356-3271](https://orcid.org/0000-0002-4356-3271)
Mail: soylemez.yusufziya@gmail.com

Corresponding Author:
Yusuf Ziya Söylemez

DOI:
10.64331/kiusosyal.1759875

Ay/ Yıl: Aralık/ 2025
Cilt:3
Sayı:2

Citation:
Söylemez, Y. (2025). İran'ın Afrika Kıtadaki dış politika stratejileri ve kurumsal yapılanmaları (1979-2025). *KİÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 116-132.

Bu çalışmada Ortadoğu coğrafyasının önemli aktörlerinden biri olup nüfuz alanının dünyanın çeşitli noktalarına yaymak amacıyla faaliyet yürüten İran'ın Afrika kıtasındaki politikalarını ve bu çalışmaların kalıcı olması için kıtanın çeşitli ülkelerinde kendi adına faaliyet yürüten kurumlarını konu edinmiştir. Bu doğrultuda İran'ın Afrika kıtasındaki faaliyetlerinin tarihsel süreci 1979 İran devriminden başlayarak günümüze kadar olan süreci ayrı ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır. Sahip olduğu coğrafi konumuyla Asya kıtasının kilit noktalarından birini teşkil eden İran, tarihi süreç içerisinde hem bölgesinde hem de küresel ekonomik, sosyal ve siyasi politikaların merkezinde adından söz ettirmiştir. Bu sebeple İran'da tarihi süreç içerisinde hâkimiyetlerini tesis eden iktidarlar, geçmişten günümüze bu tabii olarak elinde bulunan jeopolitik konum gücünden istifade ederek uluslararası güç mücadelesinin ekseninde bulunmuştur. İran'ın mücadele sahasında yer olan ve adından son yıllarda söz ettirmeye başladığı stratejik nokta siyah inci diye tabir edilen Afrika kıtasıdır. Kurumsal yapılarıyla 1979 İran İslam Devrimi sonrasında siyasi, sosyal, askeri ve ekonomik açılardan Afrika'da faaliyetlerini yoğunlaştıran İran, kıtada istenilen başarıyı ancak 2005 yılında başa geçen İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad döneminde gerçekleştirebilmiştir. Mahmud Ahmedinejad ile kıtada net olarak görülen İran etkisi onun iktidarından sonra başa geçen Hasan Ruhani ve İbrahim Reisi ve Mesud Pezeşkiyan dönemlerinde yoğun bir şekilde devam etmiştir. Gerek ekonomik kazanımlar gerekse de Şiiiliğin kıtada yayılması yoluyla burada hâkimiyet mücadelesine giren İran, Afrika kıtasındaki varlığını eğitim, sağlık, yardım, askeri ve dini kuruluşlarıyla sağlam bir zemine oturtmuştur. Bu açıdan hazırlanan çalışmada İran'ın Afrika kıtasındaki faaliyetleri kaynaklara yansıyan şekilde ele alınırken İran'ın Afrika siyaseti ve kurumsallaşmasına dair çalışma sahasını teşkil eden eserlerdeki ifadeler büyük oranda incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İran, Afrika, Siyaset, Kurumlar.

Abstract

This study focuses on the policies of Iran, which is one of the important actors of the Middle East geography and carries out activities in order to spread its sphere of influence to various parts of the world, on the African continent and the institutions that carry out activities on its behalf in various countries of the continent in order to make this permanent. In this direction, the historical process of Iran's activities in the African continent, starting from the 1979 Iranian revolution until today, has been discussed under separate headings. Iran, which constitutes one of the most important key points of the Asian continent with its geographical location, has made a name for itself both in its region and at the center of global economic, social and political policies in the historical process. For this reason, the governments that have established their sovereignty in Iran in the historical process have been at the axis of the international power struggle by taking advantage of this natural geopolitical position from the past to the present. The African continent, the so-called black pearl, is the strategic point in Iran's field of struggle and has begun to make a name for itself in recent years. Iran, which intensified its political, social, military and economic activities in Africa after the 1979 Islamic Revolution in Iran with its institutional structures, was able to achieve the desired success in the continent only under the Iranian President Mahmoud Ahmadinejad, who came to power in 2005. The Iranian influence, which was clearly visible in the continent with Mahmoud Ahmadinejad, has continued intensely under Hassan Rouhani, İbrahim Raisi and Mesud Pezeşkiyan governments. Iran, which entered into a struggle for dominance here through both economic gains and the spread of Shiism in the continent, has established its presence on the African continent on a solid ground with its educational, health, aid, military and religious institutions. In this study, Iran's activities on the African continent are discussed as reflected in the sources, while the statements in the works that constitute the field of study on Iran's African politics and institutionalization have been examined to a great extent.

Key Words: Iran, Africa, Institutions, Politics

1. Giriş

Eski dünya karalarından biri olup, 30.065.000 km² yüzölçümü ile büyüklük bakımından kıtalar arasında Asya'dan (44.568.500 km²) sonra ikinci sırada yer alan Afrika kıtası kuzeyde Akdeniz, güney ve doğuda Hint Okyanusu, batıda ise Atlas Okyanusu ile çevrilidir (Ertin, 2010, s.7).

Afrika kıtası, dünya topraklarının %24'ünü kaplamakta olup, aynı zamanda zengin doğal kaynaklara sahiptir. Kıta, çeşitli etnik ve dini grupları barındırmasının yanı sıra farklı yönetim biçimlerine sahip ülkeler ve yatırım yapılabilir potansiyel sunan her bir devlet aracılığıyla çok yönlü işbirliklerine olanak tanımaktadır. Bu dinamik yapılar Afrika'nın uluslararası düzeyde önemli bir aktör olmasına katkı sağlamaktadır. Bu denli stratejik öneme sahip olan Afrika kıtasına dünyanın farklı güçlerinin ilgisinin yanı sıra çalışmamızın konusunu teşkil eden İran tarafından da ilk dönemlerden itibaren bu coğrafyaya olan ilgisi gözlemlenmektedir (Hazar, 2011, s.3; Özkan, 2017, s.777; Karasakal, 2018, s.6)

Konusu İran'ın 1979-2025 arası dönemde Afrika politikası ve bölgede nüfuz mücadelesinin en önemli unsuru olan kurumlarıyla İran'ın kıtada yürüttüğü faaliyetleri olan bu çalışmanın amacı İran'ın kıta Afrikası üzerindeki etkilerini inceleyerek kaynakların verdiği bilgiler ışığında İran siyasetinin tarihsel sürecini ortaya koymaktır. Araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilen bilimsel bir araştırma yöntemi olan *nitel araştırma doküman deseni yönteminin* kullanıldığı bu çalışmada İran'ın Afrika siyaseti ve burada kalıcılığı sağlamak adına inşa ettirdiği kurumlara dair temel dinamikler dikkate alınarak değerlendirilmiştir. İran'ın Afrika siyasetini bir bütün olarak ele alındığı çalışmanın bölge çalışmalarına ve literatürüne katkı sağlaması amaçlanmıştır.

2.Tarihsel Süreçte İran'ın Afrika Politikası

Asya kıtasında, ilk çağlardan itibaren sahip olduğu beşeri, fiziki ve stratejik avantajlar nedeniyle dikkat çeken İran'ın Afrika ile olan ilişkileri başlangıçta büyük ölçüde petrol ve doğal kaynaklar üzerine odaklanmıştır (Karadeniz, 2012, s.13; Vatanka, 2016, s.1). 20. yüzyılın ikinci yarısında en hızlı gelişen toplumlardan biri olan Afrika ülkelerinin büyük çoğunluğu bağımsızlıklarını bu dönemde kazanmış olsa da, İran'ın Afrika ile olan ilişkileri daha köklü bir geçmişe dayanmaktadır (Oran, 1977, s.57).

Ekonomik işbirliklerinden siyasi ve politik ittifaklara kadar genişleyen ilişkiler ve bu ilişkilerin küreselleşme ile paralel hızda yaşanan değişimlerle şekillenmesi, ülkelerin dış politikalarını etkilemiş ve dönüştürmüştür (Yıldız, 2008, s.13). Avrupa sömürcülüğü öncesinde ise İran ile Afrika arasındaki ilişkiler büyük ölçüde ticari temellere dayanmaktaydı. Bu bağlamda, 9. yüzyılın başlarında Basra Körfezi'nde yerleşik göçmen topluluklarının, Doğu Afrika'nın kentsel bölgelerine yerleşmesi, iki bölge arasındaki ilk ticari etkileşimlerin başlangıcını oluşturmuştur. Bu göç süreci, 16. yüzyılda İranlı tüccarların Doğu Afrika'da kalıcı ticaret ilişkileri kurmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca, Pehlevi Hanedanlığı dönemi, İran'ın Afrika ile olan ilişkilerinin büyük ölçüde ekonomik işbirlikleri üzerine inşa edildiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemde, İran'ın Afrika ile kurduğu ilişkiler, petrol ve doğal kaynaklar gibi ekonomik alanlarda yoğunlaşmış ve karşılıklı ticaret hacminin artmasıyla önemli bir ivme kazanmıştır. 1973 yılında Afrika kıtasındaki gelişmeler İran'a önemli bir ekonomik avantaj sağlamıştır. 1973 Petrol Krizi, İran Şahu için büyük bir fırsat yaratmış ve 1974-1978 yılları arasında, İran Güney Afrika'daki Apartheid rejiminin ham petrol ithalatının %90'ını karşılamış olup bu oran 1978'de ise %96'ya ulaşmıştır. Bu durum, İran'ın Afrika'daki ekonomik varlığını pekiştiren ve bölgedeki stratejik etkisini artıran önemli bir dönüm noktası olmuştur. İslam Devrimi öncesinde, İran'ın dış politikası büyük ölçüde Batı, özellikle de Amerika Birleşik Devletleri yanlısı bir çizgide şekillenmişken, 1979 yılında yaşanan gelişmeler bu politikayı köklü bir şekilde değiştirmiştir. Şubat 1979'da Ayetullah Humeyni'nin İran'a dönmesi ve Abolhassan Benisadr'ın geçici hükümet başkanı olarak atanmasının ardından İran'ın dış politikası büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Aynı yıl gerçekleştirilen İran İslam Devrimi, ülkenin adını "İran İslam Cumhuriyeti" olarak değiştirmiş ve bu devrim sadece İran için değil tüm bölge için önemli siyasi değişimlerin habercisi olmuştur. Soğuk Savaş'ın iki kutuplu atmosferinde bağımsız bir dış politika izlemek oldukça zorken, devrim sonrası dönemde İran, dini ve anti-empyralist ideallerle şekillenen dış politikasını, statüko karşıtı devletlerle ve gruplarla ideolojik ortaklık kurarak güçlendirmiştir. Bu strateji, İran'ın yeni dış politikası için bir dönüm noktası oluşturmuş ve ülkenin dış ilişkilerindeki dinamizmi

yeniden şekillendirmiştir. Devrimin anayasasında yer alan “ihracat” hedefi, İran liderlerine üçüncü dünya ülkeleriyle olan ilişkilerini meşrulaştırma imkânı sağlamıştır. Bu yaklaşım, özellikle dekolonizasyon sürecinin belirli ölçüde başarılı olması ve Soğuk Savaş döneminde kurulan Bağlantısızlar Hareketi gibi unsurların etkisiyle güçlenmiştir. Bu durum, üçüncü dünya ülkelerinin Batı dışında alternatif çözümler aramalarına yol açmış ve bu ülkeler için yeni bir siyasi, ekonomik işbirliği alanı oluşturmuştur. Bu bağlamda, Çin, Hindistan ve İran gibi ülkeler, Latin Amerika ve Afrika ile güçlü ilişkiler kurabilmişlerdir. Bu strateji, Batı'nın hegemonyasına karşı alternatif bir dünya düzeni arayışının bir parçası olarak şekillenmiştir (Topçu, 2018, 1; Chehabi, 2016, 687vd; Gartwaite, 2011, 203; Söylemez, 2021, s.5vd).

İran İslam Devrimi'nin en temel sebeplerinden biri Şiilik faaliyetleri olarak öne çıkmaktadır. Bu durum 1979'daki devrimden sonra İran'ın dış politikada kullandığı argümanların başında gelmiştir. İran, Ortadoğu ve Afrika'da nüfuz mücadelesine girerken, bu bölgelere yönelik en büyük tehdit olarak algılanmasının ardında birkaç faktör bulunmaktadır. Bunlar arasında nükleer silah politikası, Şii politikası ve petrol kaynakları gibi önemli unsurlar yer almaktadır. Bu faktörler, İran'ın bölgesel politikalarını şekillendirirken aynı zamanda diğer ülkeler tarafından bir güvenlik tehdidi olarak görülmesine yol açmıştır (Karasakal, 2018, s.2; Gartwaite, 2011, s.235).

1979 İran İslam Devrimi'nin ardından Soğuk Savaş'ın bloklarından herhangi birine dâhil olmayı reddeden ve şeriat yönetimini benimseyen İran, Ortadoğu'daki aktif siyasetinin yanı sıra Afrika kıtasında da önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemde, Avrupa ülkeleri ve ABD'nin İran'ı izole etmek amacıyla uyguladığı yaptırımlara karşılık olarak, İran ticari ilişkilerini geliştirerek ve yatırım yapabileceği yeni alanlar oluşturmuştur. Devrimin ardından Humeyni yönetimi, iktidarını pekiştirmekle birlikte 1980 yılında başlayan İran-İrak Savaşı, İran'ın diğer ülkelerle olduğu gibi Afrika ülkeleriyle de ilişkilerini derinleştirmesine engel olmuştur (Özkan, 2017, s.778; Karasakal, 2018, s.7).

Devrimin ilk yıllarında, iç politikada yönetimin kendi yerini sağlamlaştırması ve sistemin ülke içinde oturması açısından dış politika, öncelikli olarak geri planda kalmıştır. Ancak buna rağmen, İran, devrimi izleyen ilk yıllarda dahi bölge içinde rejimi yayma yönünde bir dış politika izlemiştir (Gök, 2005, s.28). Devrimin ilk dönemlerinde, yirminci yüzyılın en tehlikeli radikal gruplarının etkin olduğu ve güvensizliğin hızla arttığı bir ortamda, Humeyni dış politikasında İran'ın üstlendiği en önemli görev, rejimin ihracı ve sömürülen ülkelerin destekçilerine karşı bir duruş sergilemektir. İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasını şekillendiren en temel etken, devrim ideolojisidir. Otarkik bir ekonomik yapı ve yönetimin merkezine Şii din adamlarını yerleştiren bir siyasi yapı (velayet-i fakih), aynı zamanda dış politika eksenini de belirlemiştir. Humeyni, önceliği İslam'a dayalı milli bir hükümetin kurulmasına ve buna paralel olarak, dış politikada da benzer bir çizgide hareket etmeye vermiştir (Halhallı, 2014, s.79-83).

Devrimin ilk yıllarından itibaren, İran yönetimi tarafından açıkça ifade edilmesede “Devrim İhracı” fikri ana politika haline gelmiş ve ilk olarak yakın coğrafyada yankı bulmuştur. Bazı araştırmacılar tarafından “İslami Soğuk Savaş” olarak tanımlanan bu sistem, İslam'ın egemen olduğu “Darü'l-İslam” ve egemen olmadığı “Darü'l-Harb” kavramlarını yeniden gündeme getirerek siyasi İslam'ı dünya gündemine taşımıştır. Yeni İran yönetimi, uygulamaya koyduğu dış politika ile Şah'ın destekçilerinden, özellikle ABD ve SSCB'ye karşı söylemlerini sertleştirirken, ABD'yi “Büyük Şeytan” ve İsrail'i “Küçük Şeytan” olarak tanımlamış ve bu metaforlar, dünya çapında Müslüman toplumlar arasında yaygın bir slogan haline gelmiştir. Batılı ülkelerin uyguladığı yaptırımlar ve Ortadoğu'daki Arap ülkelerinin hoşnutsuzlukları ile karşı karşıya kalan İran, bu durumu yönetmek yerine idealist bir devrimci anlayışla hareket etmiş ve bu ülkelerle ilişkilerini dondurmaya tercih etmiştir. Din adamlarının yoğun olarak yer aldığı yeni yönetim, iç politikada gerçekleştirdiği yeniden yapılanma sürecinin doğal bir uzantısı olarak dış politikada da dini söylemi ön plana çıkararak köklü bir değişim geçirmiştir. İran yönetimi, İslam Devrimi'nin sadece İran ile sınırlı kalmayacağını aynı zamanda Müslümanların yaşadığı coğrafyada da değişimlerin devam edeceğini vurgulamış ve devrimi sadece bir başlangıç olarak tanımlamıştır. Bu açıklamalar, İran'a yönelik kuşkuları artırmıştır. Yeni yönetim, anayasaya eklediği bir madde ile kendilerini dünyadaki tüm Müslüman halkların savunucusu olarak ilan etmiş, böylece sadece İran halkına değil, tüm Müslüman coğrafyasına yönelik bir dış politika vizyonu belirlemiştir. Bu idealist dış politika söylemi, dış dünya tarafından “rejim ihracı” olarak algılanmış ve bu yaklaşım, günümüze kadar

süregelen bölgesel çekişmelerin temelini atmıştır (Doğan, 2018, s.5vd; Güzel, 2018,s.55; Gündoğan, 2011, s.97).

Humeyni'nin ölümünün ardından 1989 yılından günümüze kadar İran'ın Afrika siyaseti başta olmak en güçlü siyasi otorite olarak devletin dini lideri, silahlı kuvvetlerinin başkomutanı ve kamu politikaları başta olmak pek çok alanda veto yetkilerine sahip olan Ayetullah Ali Hamaney'in başa geçtiği dönem Ali Ekber Haşimi Rafsancani'nin cumhurbaşkanlığına tekabül etmektedir. İran'da cumhurbaşkanı anayasanın uygulamasından sorumlu olup dini rehberlerin sorumlu olduğu alanlar dışında yönetim yapılanmasından sorumlu olup hükümet kararlarını ve yasama siyasetinin belirlemektedir. Bu açıdan 1989 tarihinden itibaren İran'ın Afrika başta olmak üzere genel siyaseti Ayetullah Ali Hamaney'in uhdesinde gerçekleşmektedir. Siyasi açıdan cumhurbaşkanlarının buradaki politikaları incelendiğinde Ali Ekber Haşimi Rafsancani'nin iktidarı döneminde (1989-1997), İran, Irak-İran savaşının yol açtığı ekonomik buhranın etkilerini ortadan kaldırmak ve savaşın ülke üzerindeki maddi yükünü hafifletmek amacıyla çeşitli ekonomik politikalar benimsemiştir. Bu süreçte, içerde özelleştirme politikaları uygulanmış ve dışarıdan sermaye çekmek için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Rafsancani yönetimi, liberal bir ekonomi anlayışını benimseyerek, hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde her türlü fırsatı değerlendirmiştir. Hükümet, özellikle daha fazla petrol ihracatı ile dışarıya yönelik ekonomik akışı artırmayı hedeflemiş ve içeride para akışını teşvik etmek için uygun politikalar izlemiştir. Bu strateji, İran'ın ekonomik yapısının iyileştirilmesine yönelik bir adım olarak değerlendirilir (Baktiari, 1996, s.194vd; Gartwaite, 2011, s.254vd).

1989-1995 yılları arasında İran, Batı ile ilişkilerini düzeltmeye öncelik vererek, bu dönemde gelişmekte olan ülkeler ve Afrika ülkelerine fazla zaman ayırmamıştır. Ancak 1996 yılında, ABD öncülüğünde Batı tarafından İran'a yönelik baskılar artırılınca İran, gelişmekte olan ülkelerde çıkar sahaları oluşturma zorunluluğu hissetmiştir. Bu durum, İran'ı Afrika ülkeleriyle ilişkilerini yeniden şekillendirmeye sevk etmiştir. Rafsancani, bu dönemde Afrika ile daha fazla temas kurmaya başlamış ve Kenya, Tanzanya, Uganda ve Güney Afrika liderleri İran'ı ziyaret etmiştir. 1996'da Batı'nın İran'a ticari alanda yaptırımlar uygulamaya başlaması sonrasında Rafsancani, Afrika turuna çıkarak Sahra Altı Afrika'da altı ülkeyi (Kenya, Uganda, Sudan, Zimbabve, Tanzanya, Güney Afrika) ziyaret etmiştir. Hatemi döneminde ise İran, Afrika ile daha fazla iş birliği geliştirmeyi hedeflemiştir. 1998'de Kenya Lideri Daniel A. Moi'nin İran'ı ziyaret etmesi ve Hatemi'nin 2005'te iktidarının sonlarına yaklaşırken yedi Afrika ülkesini (Nijerya, Senegal, Mali, Benin, Sierra Leone, Zimbabve, Uganda) ziyaret etmesi, İran'ın Afrika politikasında yeni bir dönemi işaret etmektedir. Ayrıca, bu dönemde İran, Gana'ya 1,5 milyon dolarlık maddi yardım sözü vermiştir (Şeker, 2017, s.88vd; Weissbach, 1997, s.12).

1990-2005 yılları arasında İran ve Afrika ülkeleri karşılıklı olarak ziyaretlerde bulunmuş ve bu dönemde özellikle Sudan-İran ve Güney Afrika-İran ilişkileri önemli ölçüde ilerlemiştir. Afrika, tıpkı diğer ülkeler gibi İran için de önemli bir fırsat kapısıydı. Bu ideolojik ortaklık, İran'ın Afrika ile olan diplomatik, siyasi ve ekonomik ilişkilerini güçlendirmek için bir araç olarak işlev görüyordu. Bu ilişkilerin gözle görülür bir şekilde güçlenmesi ise Ahmedinejad dönemine rastlamaktadır. Ahmedinejad, seleflerinden farklı olarak Afrika'yı merkeze alan bir dış politika stratejisi benimsemiştir. Bu çerçevede, Ahmedinejad'ın Afrika ülkelerinde önem verdiği üç ana husus şunlardı: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) ve Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (UAEK) gibi uluslararası kuruluşlarda oy hakkına sahip devletler, Bağlantısız Hareketi ve Afrika Birliği üyesi devletler ile uranyum gibi değerli maden ve ham maddelere sahip ülkeler. Kısacası, Ahmedinejad, İran'ın Batı karşısında tecritten kurtulabilmesi ve bağımsız hareket edebilmesi için Afrika'ya stratejik bir rol biçmiştir. Ahmedinejad'ın 2006'da Gambiya'da düzenlenen Afrika Birliği Zirvesi'ne katılarak Afrikalı liderlerle bir araya gelmesi ve sonrasında Nijer, Gana ve Benin gibi ülkeleri ziyaret etmesi, bu politikanın somut örneklerindedir (Topçu, 2018, s.1).

2005 yılında gelişmeye başlayan İran-Afrika ilişkileri, ekonomik, dini ve siyasi boyutlar taşımaktadır. Avrupa ülkelerinin İran'ı izole etme çabalarına karşılık, Afrika kıtası, İran için petrol ticareti yapabileceği, hammadde temin edebileceği ve teknolojik yatırımlarını gerçekleştirebileceği önemli bir bölge olarak görülmüştür. Özellikle 2005-2013 yılları arasında Mahmud Ahmedinejad'ın Cumhurbaşkanlığı yaptığı dönemde, İran ile Afrika arasındaki ticari ilişkiler önemli ölçüde geliştirilmiştir. İran, nükleer programı için gerekli olan uranyum açısından zengin Afrika ülkeleriyle çeşitli anlaşmalar yapmış ve bu süreçte İranlı şirketler için Afrika'da pazar imkânları oluşturulmuştur. Bu durum, İran'ın Batı'dan aldığı

tepkilere ve uygulanan yaptırımlara karşı alternatif ekonomik yollar arayışının bir sonucu olarak şekillenmiştir. 2005-2013 yılları arasındaki Mahmud Ahmedinejad döneminde, İran'a Afrika Birliği'nde gözlemci üye statüsü verilmiş ve Afrika Birliği Komisyonu, İran'a resmi ziyaretlerde bulunmuştur. Bu dönemde, İran'ın Afrika diplomasisi, birkaç ana hedef etrafında şekillenmiştir. İlk olarak, Birleşmiş Milletler'de oy kullanan Afrika ülkelerinin İran'a karşı olumlu bir tutum benimsemesi sağlanmıştır. Bunun yanı sıra, İran'ın nükleer programı için gerekli olan uranyum gibi stratejik kaynaklara ulaşma amacı güdülmüş, Afrika ülkeleriyle ticari ilişkiler geliştirilerek İran'ın petrol satışı arttırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, İran bu dönemde teknolojik ortaklıklar kurmayı ve Afrika'nın denize kıyısı olan ülkelerinde İran donanmasına ait gemilerin uğrayabileceği askeri limanlar temin etmeyi hedeflemiştir. Bu stratejiler, İran'ın Batı'nın uyguladığı yaptırımlardan kaynaklanan tecridi aşma çabalarının bir parçası olarak, bölgesel ve uluslararası düzeyde etkinliğini artırma amacını taşımaktadır. Ahmedinejad, 2005-2013 yılları arasında, Afrika ve Latin Amerika'daki devletlerin İran'ın uluslararası sahnede diplomatik ve ekonomik derinlik kazanmasına yardımcı olacak müttefikler olacağı bir "Güney-Güney" stratejisini güçlü bir şekilde savunmuştur. "Ne Doğu ne Batı", "Güney-Güney", "ezilen Müslüman ülkelerin ve üçüncü dünya ülkelerinin emperyalizm ve sömürgecilikten kurtarılması" gibi söylemlerle İran, Afrika ülkeleriyle ilişkilerini derinleştirmeye çalışmıştır. Ahmedinejad döneminde İran'ın Eritre ile yakınlaşarak Doğu Afrika sahilinde Yemen'e yakın bir bölgede nüfuz kurma stratejisi, Gabon ve Nijer'den uranyum ithal etme politikası ve Togo ile ilişki kurma hamleleri dikkat çeken adımlardan bazılarıdır. Bu stratejiler, İran'ın uluslararası tecridini aşmak, Batı'ya karşı alternatif ittifaklar oluşturmak ve bölgesel çıkarlarını güvence altına almak amacıyla geliştirilmiştir (Rubin, 2013, s.1; Karasakal, 2018, s.8; Şeker, 2017, s.108; Szrom, 2010, s.1; Gartwaite, 2011, s.257).

İran'da 2013 ve 2017 yıllarında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan Hasan Ruhani döneminde de İran'ın Afrika kıtasındaki siyaseti devam etmiştir (İRAM, 2017, s.6vd Karnap-Çağla, 2022, s.1379). Hasan Ruhani'nin (2013-2021) cumhurbaşkanlığı döneminde İran, Afrika politikasını önceki agresif söylemlerden uzaklaştırarak daha temkinli, kurumsal ve yumuşak güç odaklı bir çerçeveye oturtmuştur. Sağlık, eğitim, burs programları, sivil toplum faaliyetleri ve doğrudan ulaşım gibi araçlarla kıtaya ilişkiler güçlendirilmiş, Nükleer Anlaşma'nın getirdiği rahatlama sayesinde ticaret hacmi 2018'de 1,7 milyar dolara ulaşmıştır. Bununla birlikte İran, Devrim Muhafızları üzerinden Somali, Nijerya ve Cezayir gibi ülkelerde sınırlı güvenlik açılımlarını sürdürmüş, Fas'ın diplomatik tepkisi bu stratejik genişlemenin bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. Trump yönetiminin Nükleer Anlaşma'dan çekilmesi sonrasında ise Tahran, "direniş ekonomisi" yaklaşımı doğrultusunda Afrika ile ticaret ve diplomatik ilişkilerini yeniden hızlandırmaya yönelmiş, Dış İşleri Bakanı Cevad Zarif'in kıta turu ve Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani sonrası dönemde İsmail Kaani'nin üstlendiği güvenlik merkezli açılım bu bağlamda öne çıkmıştır. İbrahim Reisi döneminde İran, Afrika'daki nüfuz mücadelesini daha sistematik biçimde derinleştirmiştir. Batı ile ilişkilerin bozulması ve çok kutupluluğa yönelme arayışı, Rusya ile iş birliğini arttırmış, BRICS ve Şangay İşbirliği Örgütü üyelikleri bu politikanın dışlayıcı olmayan yeni eksenlerini oluşturmuştur. Hamenei'nin Afrika'ya dair stratejik vurgusu doğrultusunda Tahran, kıta ülkeleriyle diplomatik ve ekonomik temaslarını yoğunlaştırmış, Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan'ın geçmiş Afrika tecrübesi bu çabaların kurumsal sürekliliğini pekiştirmiştir. İran'ın Afrika'daki varlığı, İsrail'le rekabet bağlamında da belirginleşmiş, İsrail'in 2021 yılında Afrika Birliği gözlemci üyeliği girişimi İran'a yakın 14 ülkelerin muhalefetiyle engellenmiştir. Reisi'nin 2022-2023 dönemindeki Mozambik, Kenya, Uganda ve Zimbabve başta olmak üzere Afrika ziyaretleri, Tahran'ın Batı karşıtı söylemi kıtada yaygınlaştırma niyetini göstermektedir. Fas-Moritanya sınırında İran destekli aktörlere dair iddialar ise Tahran-Rabat gerilimini tırmandırmış ve İsrail'in Fas'la iş birliğini güçlendirmesine zemin hazırlamıştır. Bu çerçevede İran'ın Afrika politikası, ekonomik, diplomatik, jeopolitik ve güvenlik boyutlarını birlikte içeren çok katmanlı bir strateji olarak şekillenmiştir. (Oral, 2023, s.1vd). 2024 yılında yapılan seçimler neticesinde iktidara gelen Mesud Pezişkiyan döneminde de İran'ın kıta afrikasına olan politikaları yaptırımları aşma ve alternatif ekonomik ortaklıklar geliştirme ihtiyacı doğrultusunda devam etmektedir.

Genel manada İran'ın Afrika politikası, cumhurbaşkanlarının idarelerine göre analiz edildiğinde Afrika'daki ilişkileri dönemsel farklılıklar göstermekle birlikte esasen uluslararası yaptırımların yarattığı ekonomik ve diplomatik zorunluluklar ile rejimin ideolojik meşruiyet arayışları olan iki temel dinamik etrafında şekillenmiştir. Ayetullah Ali Hamaney'in dini lider olarak seçildiği 1989'dan itibaren Afrika'ya

olan siyaset uluslararası konjoktörde İran'ın dönemsel şartlar çerçevesinde gerçekleşmiştir.1989-1995 yılları arasında İran, Batı ile ilişkilerini düzeltmeye öncelik vererek, bu dönemde gelişmekte olan ülkeler ve Afrika ülkelerine fazla zaman ayırmamıştır. 1990-2005 yılları arasında İran ve Afrika ülkeleri karşılıklı olarak ziyaretlerde bulunmuş ve kıtaya olan ilişkilerini sürdürmüştür. Ancak Kıta'da İran'ın belirgin olarak kendini hissettiği dönem Ahmedinejad'ın cumhurbaşkanlığı dönemidir. Ahmedinejad döneminde daha etkin ve ideolojik-pragmatik bir açılım görülürken, Ruhani döneminde Afrika'ya yönelik ilginin belirgin biçimde azaldığı dikkati çekmektedir. Buna karşılık İbrahim Reisi ve Mesud Pezeşkiyan dönemlerinde yaptırımları aşma ve alternatif ekonomik ortaklıklar geliştirme ihtiyacı doğrultusunda kıta ile ilişkiler yeniden canlandırılmaya başlandığı görülmektedir. Bu çerçevede İran'ın Afrika politikasının sürekliliği, büyük ölçüde iç siyasi dengeler ile küresel güçlerin rekabet ortamında ortaya çıkan stratejik imkân ve kısıtlamalara bağlı olarak dalgalı bir seyir izlemektedir.

3.İran'ın Afrika'da Kurumlarıyla Yayılması

Afrika ülkelerinin ekonomik kalkınmasına yardımcı olmak ve sosyal sorunlarını çözmek amacıyla gerek ikili gerekse uluslararası kuruluşlar çerçevesinde çeşitli yardım programları uygulanmaktadır (Hazar, 2011, s.73). Ancak İran'ın Afrika'daki politikası, bu genel yaklaşımın çok dışında bir strateji izlemiştir. İran, bölgedeki politikasını, burada kalıcı bir nüfuz elde etme hedefiyle şekillendirmiştir. Bu amaç doğrultusunda, İran, sosyal, ekonomik, askeri ve kültürel iş birlikleriyle bölgedeki etkisini güçlendirmeye çalışmış ve bu nüfuzu kalıcı hale getirmek için çok yönlü bir strateji izlemiştir. İran, sadece yardım sağlamakla kalmamış, aynı zamanda Afrika'da uzun vadeli ve stratejik bir varlık oluşturmayı hedeflemiştir. İran'ın Afrika kıtasına yaklaşımında, diplomatik ilişkiler ve yumuşak güç kullanımı önemli bir yer tutmaktadır. İran, askeri, nükleer hedefler ve uranyum kaynakları için Afrika ülkeleriyle bağlar kurarak, Birleşmiş Milletler gibi çokuluslu kurumlarda oy veren Afrika ülkelerinin desteğini kazanmayı hedeflemiştir. Ayrıca, İran, deniz varlığını genişletmek amacıyla kıtada bir dizi deniz üssü kurmayı amaçlamıştır. Bu stratejiler, İran'ın Afrika'da etkisini arttırmak ve bölgedeki çıkarlarını pekiştirmek için önemli araçlar olarak kullanılmıştır. Ahmedinejad döneminde ise, bu hedeflere ulaşmak için bazı engellerle karşılaşmış olsa da İran'ın "Batı ve emperyalizm karşıtlığı" söylemi üzerinden bir dış politika stratejisi oluşturulmuştur. Bu söylem, sadece bölgesel çıkarları desteklemekle kalmamış, aynı zamanda İran'ın Afrika'daki varlığını pekiştirme amacına hizmet etmiştir. Bu bağlamda, İran'ın Afrika ile ilişkileri, ideolojik bir zeminden de güç alarak daha da derinleşmiştir (Şeker, 2017, s.87vd).

İran, Afrika Birliği (AU) içinde aktif bir gözlemci üyesi olarak, sadece ekonomik ve askeri ilişkilerini geliştirmekle kalmamış, bölgedeki bazı ülkelerde devrimci vizyonunu yaygınlaştırma çabalarını da sürdürmüştür (Atmaca, 2016, s.26vd; Warner, 2012, s.1).

Ahmedinejad döneminde, siyasi anlaşmalar aracılığıyla Afrika ülkeleriyle karşılıklı iş birlikleri kurulmuş, bu işbirlikleri sayesinde güvenlik işbirliği ve askeri yardımlar yapılmıştır. Hasan Ruhani, İbrahim Reisi ve Mesud Pezeşkiyan dönemlerinde İran, özellikle Birleşmiş Milletler gibi çok uluslu platformlarda oy hakkına sahip Afrika ülkelerinin desteğini kazanmayı hedeflemiş ve bu ülkelerle olan temaslarını sıklaştırarak, onların İran'a karşı olumlu bir tutum sergilemelerini sağlamaya çalışmıştır. Bu, sadece Afrika kıtasındaki güvenlik ilişkilerini güçlendirmekle kalmamış, İran'ın uluslararası alandaki dış politikasını da pekiştirmiştir (Chimarizeni, 2017, s.41; Şeker, 2017, s.90).

3.1. Eğitim Kurumları

1979 İran İslam Devrimi'nden bu yana, İran dış politikasında Şii yayılcılığının önemli bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu yayılcılık, özellikle Afrika gibi dini ve kültürel çeşitliliğin yüksek olduğu bölgelerde, İran'ın hem stratejik hem de ideolojik bir amaç gütmelerini sağlamıştır. İran, Şii inançlarını dış politika aracı olarak kullanarak, özellikle dini ve kültürel bağlamda Afrika'daki bazı ülkelerde nüfuz kazanmaya çalışmıştır. 1979'dan 2018'e kadar, İran'ın Afrika ile olan ilişkileri, zaman zaman idealist ve ideolojik bir bakış açısıyla, bazen ise daha pragmatist bir yaklaşımla şekillenmiştir. Bu süreçte, İran'ın Şii kültürünü, inançlarını ve ideolojisini Afrika'ya ihraç etme çabası ortak bir payda

olarak devam etmiştir. Özellikle İran'ın dini ve kültürel açıdan güçlü olan bağlantılar kurmaya yönelik adımları, Afrika'da ideolojik ortaklıklar ve siyasi işbirlikleri geliştirmesiyle birleştirilmiştir (Shahed, 2018, s.1).

İran'ın Şii yayılcılığı, sadece dini bir boyut taşımaktan öte, bölgesel nüfuz elde etme, stratejik ittifaklar kurma ve Batı karşıtlığını vurgulama gibi geniş hedefleri de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, Afrika kıtası, İran için sadece ekonomik ve askeri ilişkiler kurma açısından değil, aynı zamanda ideolojik bir yayılma alanı olarak da büyük önem taşımaktadır. İran'ın Sahraaltı Afrika'daki nüfuzunu artırma stratejisi, büyük ölçüde dini ve kültürel yayılcılık üzerine inşa edilmiştir. Bu strateji, özellikle Müslüman topluluklar üzerinden Şii inançlarının yayılmasını hedef almıştır. İran, bu süreci kültürel diplomasi ve yumuşak güç kullanarak pekiştirmeye çalışmıştır. Sahraaltı Afrika'daki İran merkezli üniversiteler ve kültürel kurumlar, kıtadaki çeşitli ülkelerdeki akademik ve kültürel etki alanlarını genişletmek için önemli araçlar haline gelmiştir. Bu bağlamda, İran'ın kurduğu üniversiteler ve kültürel merkezler, sadece eğitim vermekle kalmamış, aynı zamanda İran'ın bölgesel stratejilerine hizmet etmek için birer platform oluşturmuştur. Bu kurumlar, İran'ın Şii ideolojisini yayma, kültürel bağlar kurma ve Batı karşıtlığını teşvik etme amacına yönelik faaliyetler yürütmüştür. Ayrıca, bu eğitim kurumları, Afrikalı öğrencilere İran'ın dini, kültürel ve politik anlayışını öğretmek ve bu öğrencileri, ileride ülkelerinde İran'a yakın birer müttefik olarak yetiştirmek amacı taşımaktadır. İran'ın bu şekildeki kültürel ve dini yayılcılığı, aynı zamanda ekonomik ve diplomatik ilişkilerle de pekiştirilmiştir. İran, Sahraaltı Afrika'da Nijerya, Uganda, Sierra Leone, Kamerun, Kongo, Gine, Fildişi Sahili, Madagaskar, Malavi, Mali, Nijer, Senegal ve Güney Afrika gibi ülkelerde aktif bir şekilde diplomatik ve ticari ilişkiler kurarak bu bölgedeki nüfuzunu artırmaya çalışmıştır. Bu ülkelerle yaptığı işbirlikleri, sadece dini ve kültürel hedefleri değil, aynı zamanda stratejik, ekonomik ve askeri çıkarlarını da desteklemiştir. Sonuç olarak, İran'ın Sahraaltı Afrika'daki stratejisi, çok boyutlu bir yaklaşımı benimsemiş ve kültürel diplomasi, eğitim kurumları ve dini yayılcılıkla birlikte, siyasi ve ekonomik işbirlikleri aracılığıyla etkisini artırmayı hedeflemiştir. Amerika merkezli Middle East raporunda, İran'ın Afrika'daki yumuşak gücünü ve nüfuzunu genişletmek için Şii İslamcılığını Afrika'ya ihraç ettiği ve Sahraaltı Afrika'daki küçük azınlık Müslüman topluluklarına odaklandığı belirtilmektedir. Ayrıca, İran'ın kıtanın siyasetini yeniden şekillendirdiği ve ekonomik yatırımlarını artırdığı vurgulanmaktadır. Raporda, Afrika'da kurulan üniversitelerin, İran'ın Afrika'daki uzun vadeli genişleme stratejisinin bir parçası olarak Afrikalı kuruluşları istihdam etme projesi olduğu ifade edilmektedir. 1979'daki devriminden itibaren İran, devrimini tüm dünyaya yayma çabalarını sürdürmüştür. İslam Devrim Muhafızları (IRGC) ve ona bağlı kurumlar Şii doktrinini yayma faaliyetlerini aktif olarak sürdürmektedir (Daı, 2018, s.1; Söylemez, 2021, s.11).

İran, Afrika'da kurumsallaşmayı ve bölgenin kültürel dokusuna dokunmayı, Humeyni'nin Batı karşıtı ideolojisini yurtiçinde ve yurtdışında yayma misyonunun temel bileşenlerinden biri olarak görmektedir. Bu doğrultuda, eğitim sisteminde uluslararası üniversiteler kurma çabalarına büyük yatırımlar yapmaktadır. İran, Afrika'daki Müslüman toplulukları etki alanına almak amacıyla, yumuşak güç diplomasisini kullanarak kültür ataşeleri ve El-Mustafa Uluslararası Üniversitesi gibi dini kurumlar aracılığıyla konferanslar, dini ve siyasi etkinlikler düzenlemektedir. Bu strateji, İran'ın ideolojisini İslam dünyasında yaymayı hedeflemektedir (Daı, 2016, s.1).¹

İran'ın yurtdışındaki kültürel faaliyetlerini yürüten önemli bir kurum olan Merkeze Cehaniye Ulume İslami, yurtdışından İran'a öğrenci getirmek ve eğitim vermek amacına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bu kurum, özellikle Afrika'dan ve diğer ülkelerden çok sayıda öğrenci kabul etmekte ve eğitimlerini tamamlayan bu öğrencileri kendi ülkelerine geri göndermektedir. Böylece, eğitim gören öğrenciler aracılığıyla diğer ülkelerle güçlü bağlar kurulması hedeflenmektedir. Merkeze Cehaniye Ulume İslami, Sazmane Medaris ve Hozehaye İlmiyeye Kharec Ez Keshver ile birleşerek daha sonra Camiat-ul Mustafa

¹İran İslam Cumhuriyeti'nin siyasal gelişiminde belirleyici iki lider olan Ayetullah Ruhullah Humeyni ve Ayetullah Ali Hamaney, aynı ideolojik gelenekten beslenmekle birlikte düşünce yapıları ve siyasal öncelikleri bakımından bazı önemli farklılıklar göstermektedir. Siyasal-ideolojik vizyon açısından Humeyni, devrim önderi olarak İslamî yönetimi "Velâyet-i Fakih" doktrinini çerçevesinde temellendirmiş, anti-empyralist ve devrimci bir perspektifi ön plana çıkarmıştır. Ona göre, İran İslam Devrimi, yalnızca ulusal bir dönüşüm değil, tüm mazlum halkların kurtuluşu için evrensel bir modeldir. Buna karşılık Hamaney, aynı doktrinini sürdürmekle birlikte daha pragmatik bir yorum benimsemiş, devletin bekası ve rejim güvenliği ekseninde bir yaklaşım geliştirmiştir (Üstün, 1998, s.35-46; Kanadıkırık, 2019, s.142-154).

Al Alemiye'yi kurmuşlardır. Bu üniversite, İran'ın, Mısır'daki El Ezher Üniversitesi ve Tunus'taki Camiat-ul Zeytuni gibi köklü İslam kurumlarına karşı bir alternatif oluşturma amacını taşımaktadır (Rıgıderakhshan, 2022, s.44).

İran'da faaliyet gösteren El-Mustafa Üniversitesi, Sahraaltı Afrika'da 17 şubeye sahiptir. Bu üniversitenin mezunları, İran Devrimi'nin ideolojisini yaymak ve Şiiliği anlatmak amacıyla belirlenen ülkelere âlim olarak gönderilmektedir. El-Mustafa Üniversitesi, Tahran'ın devrimci ideolojisini ihraç etmekle sorumlu bir kurum olarak, Amerikan karşıtı ideolojiyi yaymak, Filistin'i kurtarmak ve İsrail'i ortadan kaldırmak gibi hedeflere sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu üniversite, aynı zamanda Şii İslam'ının öğretilerini dünya genelinde yaymayı amaçlayan bir ideolojik merkez olarak işlev görmektedir (Rosen,2013, s.1).

El-Mustafa Üniversitesi'nin Afrika'daki en önemli merkezi, kıtada en büyük Şii nüfusa sahip olan Nijerya'da bulunmaktadır. Ancak 2015 yılında Nijerya hükümeti ile Nijeryalı Şiiler arasında yaşanan şiddet olayları sonrası, Nijerya'daki El-Mustafa Üniversitesi şubelerinin devlet denetimine girmesi, üniversitenin faaliyetlerinin gelecekte azalacağına işaret etmektedir. İran hükümeti, Nijerya'daki bu zayıflığı telafi etmek için, El-Mustafa Üniversitesi'nin Batı Afrika'da, özellikle Gana'da, İslam Üniversitesi'nde (IUCG) öğrenciler vasıtası ile konumunu güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu strateji, İran'ın Afrika'daki etkisini artırmaya yönelik bir adım olarak değerlendirilmektedir (Sawahel, 2018, s.1; Avcı, 2022, s.119; Timetürk, 2019, s.1; Toprak, 2019, s.1; Dai, 2018, s.1).

Tahran'ın devrimci ideolojisini İslam dünyasında 100 şubesiyle ihraç eden ve yabancı din adamlarını, akademisyenleri ve misyonerleri eğitmekten sorumlu olan El-Mustafa Üniversitesi, İslami Kültür ve İlişkiler Organizasyonu (ICRO-Islamic Culture and Relations Organization) ile birlikte Afrika kıtasındaki birçok ülkede faaliyet göstermektedir. Bu ülkeler arasında Burkina Faso, Gana, Nijerya, Güney Afrika, Madagaskar, Zimbabve, Kenya ve Uganda gibi ülkeler yer almaktadır. El-Mustafa Üniversitesi ve ICRO, bu ülkelerdeki İslam topluluklarıyla işbirliği yaparak, İran'ın kültürel ve ideolojik etkisini yaymaya yönelik stratejiler geliştirmektedirler (Dai, 2018, s.1). Başta Nijerya, Uganda ve Sierra Leone olmak üzere, İran'ın en önemli eğitim kurumları olan El-Mustafa Uluslararası Üniversitesi, İslami Azad Üniversiteleri ve Uluslararası İslam Araştırmaları Enstitüsü, 30 Afrika ülkesinde 100'den fazla okul ve şube ile Afrikalı öğrencilere eğitim hizmeti vermektedir. Bunun dışında Afrikalı öğrencileri İran'a getirerek, çeşitli kurslar ve yılda birkaç kez öğrenci değişim programları aracılığıyla onları kendi ülkelerine gönderilmektedir. Bu eğitim faaliyetleri, İran'ın Afrika'daki ideolojik etkisini artırmak ve kültürel bağlarını güçlendirmek amacıyla önemli bir rol oynamaktadır (Sawahel, 2018, s.1; Dai, 2016, s.1).

El-Mustafa Üniversitesi, Afrika kıtasındaki birçok ülkede faaliyetlerini sürdürmektedir. Gana, Uganda, Malavi, Madagaskar, Fildişi Sahili, Mali, Nijer, Nijerya, Güney Afrika, Benin, Tanzanya, Togo, Senegal, Sierra Leone, Kamerun, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Gambiya gibi ülkelerdeki merkezleri, üniversitenin kültürel, dini ve ideolojik yayılma çabalarının bir parçasıdır. Bu ülkelerdeki şubeler ve merkezler, El-Mustafa Üniversitesi'nin ideolojik hedeflerini gerçekleştirmek, Şii İslam'ını yaymak ve Afrika kıtasında kültürel etkileşimde bulunmak amacıyla faaliyet göstermektedir. Bu üniversiteye bağlı bazı önemli merkezler ise şu şekilde sıralanabilir;

1-Kamerun: Kamerun'da küçük bir şube bulunmaktadır ve burada erkekler ve kadınlar için ayrı olmak üzere iki ilahiyat fakültesi faaliyet göstermektedir.

2-Kongo (Kinşasa): Kinşasa'da bir ana şube bulunmaktadır.

3-Gine: Gine'de, Ehl-i Beyt Okulu, eğitim vermektedir.

4-Fildişi Sahili: Fildişi Sahili'nde, Ehl-i Beyt Şii İlahiyat Okulu ile birlikte kırklı kadınlar için Zeynab İlahiyat Okulu bulunmaktadır.

5-Madagaskar: Madagaskar'ın başkenti Antananarivo'da bir şube bulunmaktadır. Ayrıca, burada İmam Sadjad Camii, Resul Akram Camii ve Mahajanga şehrindeki Dar al-Quran İslam Merkezi gibi merkezler de yer almaktadır.

6-Malavi: Malavi'nin başkenti Lilongwe'de bir şube bulunmaktadır.

7-Mali: Mali'de, küçük bir El-Mustafa Üniversitesi şubesi faaliyet göstermektedir.

8-Nijer: Nijer'in başkenti Niamey'de bir şube bulunmaktadır.

9-Senegal: Senegal'in başkenti Dakar'da bir kampüs bulunmaktadır.

10-Sierra Leone: Sierra Leone'da, başkent Freetown'da Uluslararası İslam Araştırmaları Enstitüsü bulunmaktadır.

11-Uganda: Uganda'da, El-Mustafa İslam Koleji yer almaktadır.

12-Güney Afrika: Güney Afrika'nın Johannesburg şehrinde, El-Mustafa Üniversitesi yakın işbirliği ile faaliyet gösteren bir şube bulunmaktadır. Bu, Afrika'da faaliyet gösteren en önemli merkezlerden biridir. Bu merkezler, İran'ın Afrika'daki kültürel, dini ve ideolojik etkisini yayma amacına yönelik çeşitli eğitim faaliyetleri yürütmektedir (Dai, 2016, s.1)

İslami Azad Üniversitesi, İran'ın en büyük özerk eğitim kurumlarından biri olarak, hem İran'daki eğitim sisteminde hem de bölgesel politikalarında önemli bir rol oynamaktadır (İbrahimi, 2019, s.1). Üniversite, 1,62 milyon öğrenci sayısı ile dünya çapında kayıt açısından en büyük dördüncü üniversite olarak dikkat çekmektedir. Kuruluşundan itibaren büyük imkânlarla sahip olan bu üniversite, hem eğitim alanında hem de ideolojik ve siyasi hedeflerde etkin bir rol üstlenmiştir. İslami Azad Üniversitesi, İran'da önemli bir eğitim kurumu olmasının yanı sıra, uluslararası alanda da genişlemeyi hedeflemiş ve çeşitli ülkelerdeki yerel üniversitelerle işbirlikleri kurarak şubeler açmıştır. Bu şubeler ve ofisler, özellikle Afrika kıtasında, Tanzanya gibi ülkelerde de bulunmaktadır. Bu üniversite, İran'ın ideolojik genişlemesi ve dış politikada etkinliğini artırma çabalarına önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu bağlamda, İslami Azad Üniversitesi'nin global çapta yayılma stratejisi, sadece eğitim faaliyetlerini değil, aynı zamanda İran'ın kültürel ve ideolojik etkisini güçlendirmeyi de amaçlamaktadır. Üniversite, bölgedeki ülkelerde İran'ın dış politikalarını desteklemek ve kültürel bağlar kurmak için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır (Sawahel, 2018, s.1; Dai, 2016, s.1).

3.2. Dini ve Sivil Toplum Kuruluşları

İran rejimi ve kurumları, Afrika'daki Müslüman toplulukları etkilemek ve onlarla güçlü bağlar kurmak için çeşitli kültürel, dini ve siyasi faaliyetler düzenlemektedir. Bu faaliyetler genellikle yerel ortaklarla işbirliği içinde gerçekleştirilir. İran, yumuşak güç kullanarak bölgedeki etkisini arttırmayı hedeflemektedir. Konferanslar, seminerler, dini etkinlikler ve siyasi toplantılar gibi etkinlikler, İran'ın ideolojik ve kültürel vizyonunu Afrika'daki Müslüman topluluklara yaymak amacıyla organize edilmektedir. İran, özellikle Şii İslam'ı yayma amacını güderken, bu faaliyetlerde yerel liderlerle işbirliği yaparak etkisini genişletmeye çalışmaktadır. Kültürel diplomasi, dini eğitim ve ideolojik sohbetler gibi yöntemler kullanarak, Afrikalı Müslümanların düşünsel ve dini yönlerini etkilemeyi amaçlamaktadır. Bu tür faaliyetler, İran'ın Afrika'daki stratejik hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmakta ve bu ülkelerdeki nüfuzunu güçlendirmektedir (Dai, 2016, s.1; Söylemez, 2021, s.13vd).

İran, Afrika'daki büyük çoğunluğu Sünni olan Müslüman topluluklarla ilişkilerini güçlendirmek ve kendi ideolojik etkisini yaymak amacıyla çeşitli stratejiler kullanmaktadır. İslami Kültür ve İlişkiler Teşkilatı (ICRO) gibi kuruluşlar, bu hedef doğrultusunda "dinler arası" diyalog ve "Müslüman birliği" konferansları düzenleyerek, Sünni topluluklarla dostane ilişkiler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu etkinliklerin arka planında, İran'ın Sünni Müslümanlarla da barışçıl bir şekilde ilişkiler kurarak, kendisini İslam ümmetinin savunucusu olarak konumlandırma çabası bulunmaktadır. Bu tür konferanslar ve etkinlikler, İran'ın Afrika'da, özellikle Sünni ve Şii ayrımını aşarak, bir birlik ve dayanışma mesajı verme çabalarının bir parçasıdır. Bununla birlikte, İran'ın bu adımlarla, bölgedeki dini çeşitliliği ve kültürel farklılıkları dikkate alarak, hem kendi ideolojisini yaymayı hem de Batı karşıtı bir pozisyon almayı amaçladığı söylenebilir (İCRO, 2016, s.1).

İran'ın Afrika'daki faaliyetleri, özellikle devrim ideolojisini yaymak ve Şii kültürünü bölgeye entegre etmek amacıyla önemli bir strateji haline gelmiştir. 1980'lerin başından itibaren, İran, Afrika'daki diplomatik, kültürel ve ticari bağlarını güçlendirmek için kapsamlı bir politika izlemeye başlamıştır. Bu süreçte, camiler, kültür merkezleri, eğitim kurumları ve sivil toplum kuruluşları, İran'ın Şii ideolojisinin yayılması ve İran'ın bölgedeki etkisinin artması için önemli araçlar haline gelmiştir. Günümüzde, Afrika genelinde 180 Şii kültür merkezi ve 54 Şii Camii, İran'ın bu politikalarının somut örnekleri olarak faaliyet göstermektedir. Bu merkezler, yerel halkı İran'ın dini ve kültürel doktrinlerine çekmeyi amaçlamakla birlikte, bölgedeki Şii topluluklarının örgütlenmesini ve bir araya gelmelerini sağlamak için de çalışmaktadır. Ayrıca, Afrikalı öğrencilere burslar verilerek İran'a eğitim için gönderilmesi, yerel dillere tercüme edilen dini eserlerin yayılması ve dini etkinliklerin düzenlenmesi gibi faaliyetlerle İran'ın kültürel etkisi artırılmaya çalışılmaktadır. İran, bu merkezlerin çoğunu Uluslararası Ehl-i Beyit Kongresi, Uluslararası el-Mustafa Üniversitesi, İslamî Mezhepleri Takrîb Konseyi ve İslamî Kültür ve İletişim

Örgütü gibi kendi devlet destekli kuruluşlarının himayesinde faaliyet göstermektedir. Bu şekilde, hem dini hem de kültürel anlamda bir etki alanı oluşturulmaya çalışılmaktadır (Shahed, 2018, s.1; Timetürk, 2019, s.1; Dai, 2016, s.1).

Afrika'da İslami Kültür ve İlişkiler Teşkilatı (ICRO) bünyesinde faaliyet gösteren çeşitli vakıflar, İran'ın kültürel ve dini etkisini artırmak amacıyla önemli roller üstlenmektedir. Bu vakıflar, bölgedeki Şii topluluklarına yönelik etkinlikler düzenleyerek, İran'ın Şii İslam anlayışını ve Ehl-i Beyt geleneğini yaymayı hedeflemektedir. Örneğin, Kenya'daki Al-Mawaddah Vakfı gibi kuruluşlar, Şii inancının temel figürleri ve Ehl-i Beyt'in önemli isimlerini anma toplantıları düzenleyerek bölgedeki Müslümanların ilgisini çekmeye çalışmaktadır. Bu tür etkinlikler, Şii inancının ve İran'ın devrimci ideolojisinin Afrika kıtasındaki daha geniş kitleler arasında yayılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Vakıflar, dini öğretileri tanıtmak, toplulukları birleştirmek ve yerel halkı İran'a daha yakın hale getirmek adına kültürel ve dini faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu tür vakıf faaliyetleri, sadece dini etkinliklerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda eğitim, kültürel değişim ve toplumsal dayanışmayı da teşvik etmektedir. İran'ın Afrika'daki stratejik hedefleri doğrultusunda, bu tür yapılar, bölgedeki İran yanlısı grupları desteklemek ve Şii topluluklarıyla daha derin bağlar kurmak için kritik öneme sahiptir (Şeker, 2017, s.101).

Afrika kıtasında Şii inancını yaymak ve Hristiyan misyoner faaliyetlerine karşı koymak amacıyla bir dizi sivil toplum kuruluşu aktif bir şekilde faaliyet göstermektedir. Bu kuruluşlar, İslam'ın Şii mezhebi hakkında eğitimler vererek, özellikle Hristiyanlıkla yoğun temas içinde olan topluluklarda bilinçli bir İslami kimlik oluşturmayı amaçlamaktadırlar. Öne çıkan bu sivil toplum kuruluşlarından bazıları şunlardır:

1-Tanzanya'daki Vipaz Derneği ve Veli Asr Örgütü: Bu iki örgüt, Tanzanya'da Şii İslam'ın öğretilerini yaymak ve Hristiyan misyonerlerin etkisini azaltmak amacıyla dini eğitimler düzenlemekte ve topluluklara çeşitli sosyal hizmetlerde bulunmaktadır.

2-Kenya'daki Ehli Beyt'in Kızkardeşleri Örgütü: Kenya'da faaliyet gösteren bu örgüt, Ehli Beyt'in öğretilerini ve Şii inancını yaymayı amaçlamakta olup, özellikle kadınlar arasında bilinçlendirme çalışmaları yapmaktadır.

3-Batı Afrika'daki Fatıma Kadınları Örgütü: Batı Afrika'da, özellikle kadınların eğitimine yönelik faaliyetlerde bulunan bu örgüt, Şii İslam'ının öğretilerini kadınlar üzerinden yaymayı hedeflemektedir.

4-Doğu Afrika'daki Bilal Mişen: Doğu Afrika'da faaliyet gösteren bu sivil toplum kuruluşu, Bilal gibi önemli figürleri örnek alarak, İslam'ın doğru anlaşılmasını sağlamak amacıyla eğitim çalışmaları yürütmektedir. Bu tür kuruluşlar, sadece dini öğretimle sınırlı kalmayıp aynı zamanda sosyal, kültürel ve insani yardım projeleriyle de Afrikalı Müslümanların yaşam kalitesini artırmaya yönelik çalışmalara imza atmaktadırlar. Hristiyan misyonerlerin etkisini dengelemek ve İslam'ın Şii mezhebini tanıtmak adına önemli bir rol üstlenmektedirler (Rıgıderakhshan, 2022, 45).

3.3. Yardım kuruluşları

İran'ın Afrika'daki stratejileri, askeri kuvvet yerine sivil ve politik araçlarla etki oluşturma yönündedir. Bu strateji, İran'ın bölgedeki nüfuzunu güçlendirme çabalarını, doğrudan askeri müdahaleler yerine kültürel, dini, eğitimsel ve sosyal projeler aracılığıyla gerçekleştirir. Bu yaklaşım, İran'ın ideolojik ve kültürel yayılmasını sağlamaya yönelik bir "yumuşak güç" stratejisidir. İran, Afrika'da Şii gruplar ve topluluklarla işbirliği yaparak, onları dini ve kültürel bağlamda yönlendirmeyi amaçlar. Bu çerçevede, vakıflar, dernekler, okullar ve medya gibi sivil toplum yapıları, İran'ın Afrika'daki etkisini artırmak için önemli araçlar olarak kullanılmaktadır. Ancak Afrika kıtasının çoğu, eski sömürge güçlerinin hala güçlü bir etkisi altındadır. Özellikle Batı ülkeleri, Afrika'da uzun süreli ekonomik, askeri ve kültürel etkilere sahiptir ve bu durum, İran'ın askeri gücünü kıtada kullanma olasılığını sınırlandırmaktadır. Bu nedenle İran, Afrika'da daha temkinli bir yaklaşım benimseyerek, doğrudan askeri müdahaleler yerine Şii kültürünü ve ideolojisini yaymak için vakıf, dernek, okul, medya yoluyla sivil toplum faaliyetleriyle varlık göstermektedir. Bu strateji, bölgedeki mevcut iktidar dengeleri ve dış güçlerin etkisi göz önünde bulundurulduğunda daha sürdürülebilir ve etkili bir yöntem olarak değerlendirilmektedir (Dai, 2016, s.1; Timetürk, 2019, s.1; Söylemez, 2021, s.14vd)

İran Kızılayı (IRCS), Afrika kıtasında tıbbi hizmetler, yetimhane desteği ve insani yardım çalışmalarında önemli bir rol oynamaktadır. İran, Afrika'da sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılmasında, acil yardım operasyonlarında ve çeşitli sosyal hizmetlerde etkin bir şekilde faaliyet göstermektedir. İran Kızılayı, bu bölgelerde sağlık altyapısının zayıf olduğu ve tıbbi hizmetlerin sınırlı olduğu yerlerde bir destek sağlamaktadır. Uganda, Somali, Sudan, Kenya, Tanzanya, Kongo, Gana, Zimbabve, Komoro Adaları, Nijer, Mali, Sierra Leone, Fildişi dâhil olmak üzere birçok bir Afrika ülkesinde sağlık ve tıbbi hizmetler sunmakta olan İran Kızılay merkezlerinden sadece birkaçıdır. İran, bu tür projeler aracılığıyla Afrika'daki nüfuzunu artırmayı hedeflemektedir. Afrika'daki farklı ülkelerde, İran Kızılayı'nın tıbbi hizmetler sunduğu ve sosyal yardım faaliyetleri gerçekleştirdiği bazı önemli merkezleri şu şekilde sıralanabilir:

1-Kenya: Kenya'daki İran Medikal Kliniği 1998 yılında faaliyetlerine başlamış olup, Nairobi ve Mombasa şehirlerinde her yıl 30.000'den fazla kişiye ücretsiz veya düşük maliyetli sağlık hizmeti sunan üç tam donanımlı tesisle hizmet vermektedir. Ayrıca, Kenya'da iki yetimhane de bulunmaktadır. Bu merkezler, özellikle yoksul ve sağlık hizmetlerine erişimi sınırlı olan topluluklara önemli bir destek sağlamaktadır.

2-Uganda: İran-Uganda Hastanesi başkent Kampala'da 2017 yılında açılmıştır. İran Dışişleri Bakanı tarafından açılışı yapılan bu hastane, Uganda'da sağlık hizmetlerine erişim konusunda önemli bir adım olarak kabul edilmiştir. Uganda'daki bu hastane, özellikle düşük gelirli kesimlere tıbbi bakım sağlamayı hedeflemektedir.

3-Harare'deki İran Kızılayı Tesisi, Zimbabve'deki sağlık hizmetlerine önemli katkılarda bulunan bir başka merkezdir. Bu tesiste, İran Kızılayı, ülke çapında yardım faaliyetlerinde bulunmakta ve yerel yetimhanelere destek gibi ek hizmetler sunmaktadır.

4-Gana'nın Akra kentindeki İran Kliniği, yoksul Afrikalı topluluklara tıbbi ve finansal destek sağlamaktadır. Klinik, özellikle sağlık hizmetlerine ulaşamayan ve ekonomik olarak zor durumda olan insanlara yardım sunarak, bu toplulukların sağlık ihtiyaçlarına çözüm üretmeye çalışmaktadır (Dağ, 2016, s.1; Söylemez, 2021, s.14-15).

İmam Humeyni Yardım Komitesi (IKRF/İmam Khomeini Relief Foundation), 1979 yılında kurulan ve İran'ın bölgede nüfuz kazanmak amacıyla kurduğu insani yardım kuruluşlarından biri olan bu organizasyon, Afrika'da da büyük bir etkiye sahiptir. İran Kızılayı gibi, IKRF de yoksullukla mücadele, insani yardım sağlama ve insanların yaşam standartlarını iyileştirme amacı gütmektedir. Ancak, İmam Humeyni Yardım Komitesi, daha çok bölgesel düzeyde çalışmakta olup, bu tür yardımların finansmanını büyük ölçüde halkın bağışları ve gönüllü katkılarıyla sağlamaktadır. IKRF'nin Afrika'daki faaliyetleri şu alanlarda yoğunlaşmaktadır:

1-Yoksullara Yardım ve Yoksulluğu Hafifletme: IKRF, yoksul ve muhtaç kişilere yardım sağlamayı, onların yaşam standartlarını iyileştirmeyi ana hedeflerinden biri olarak kabul etmektedir. Bu bağlamda, yoksullara yönelik gıda yardımları, barınma sağlama ve sağlık hizmetleri sunma gibi bir dizi hizmet vermektedir.

2-Kültürel ve Ekonomik Sorunları Çözme: Kurum, Afrika'da ikamet eden insanlara sadece maddi yardımda bulunmakla kalmayıp, aynı zamanda kültürel ve ekonomik sorunlara çözüm üretmek için de projeler yürütmektedir. Örneğin, eğitim ve istihdam olanakları sağlayarak, bireylerin kendi ayakları üzerinde durabilmelerini sağlamayı hedeflemektedir.

3-Gıda, Giysi, Barınma ve Sağlık Hizmetleri: Afrikalı yardıma muhtaç topluluklara temel yaşam ihtiyaçları sağlamak için gıda ve giysi yardımları yapılmaktadır. Ayrıca, barınma ihtiyaçlarını karşılamak ve sağlık hizmetlerine erişim sağlamak amacıyla çeşitli projeler yürütülmektedir. IKRF, özellikle sağlık alanında ücretsiz tedavi ve ilaç desteği sunmaktadır.

4-Sigorta, Eğitim ve İstihdam: IKRF, ihtiyaç sahiplerine sigorta hizmetleri de sunmaktadır. Bu, afetler veya sağlık sorunları gibi durumlarda insanların maddi zararlardan korunmalarına yardımcı olur. Ayrıca, çeşitli eğitim programları ve iş gücü projeleriyle yerel halkın beceri kazanmasını sağlayarak istihdam edilebilirliklerini artırmayı hedeflemektedir.

IKRF, Afrika'da sadece insani yardım sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda toplulukları güçlendirmek ve bireylerin kendi kendilerine yeterli hale gelmelerini sağlamak için uzun vadeli stratejiler geliştirmektedir. Yoksullukla mücadele etme ve insanların yaşam kalitesini artırma konusunda büyük

bir çaba sarf eden bu kuruluş, İran'ın yumuşak güç stratejisinin bir parçası olarak Afrika'da önemli bir rol oynamaktadır (Nicknam, 2009, s.183-184).

İmam Humeyni Yardım Komitesi (IKRF), Afrika'da insani yardımlar sağlamak ve yerel halkın yaşam koşullarını iyileştirmek için önemli faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu kapsamda, özellikle kriz bölgelerinde etkin bir şekilde çalışmaktadır. Öne çıkan bazı faaliyetleri ve projeleri aşağıdaki gibidir:

1-Somali'de Kıta ve Kuraklık Yardımları: Somali, Afrika'nın en fazla kıtlık ve kuraklık sorunu yaşayan ülkelerinden biridir. IKRF, bu krizden etkilenen Somali halkına gıda, su, ilaç ve tıbbi yardım sağlamak için çok aktif bir şekilde çalışmaktadır. Yardımlar, özellikle kıtlık ve kuraklıktan ciddi şekilde etkilenen bölgelere, kamp bölgelerine ve yoksul ailelere yönlendirilmektedir.

2-Komoro Adaları'ndaki Yardım Faaliyetleri: Komoro Adaları'nda IKRF, 320 köydeki yoksul ailelere yardım sağlamaktadır. Bu ülkede bulunan üç ana yardım merkezi aracılığıyla gıda yardımı, sağlık hizmetleri, eğitim desteği ve yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik projeler sunulmaktadır. Bu tür yardımlar, bölgedeki yoksullukla mücadeleye ve halkın temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmaktadır.

3-Sierra Leone'de Eğitim ve Yardım Faaliyetleri: IKRF, Sierra Leone'de de çok sayıda yardıma ihtiyaç duyan kişiye hizmet vermektedir. IKRF'nin bu ülkedeki yardım birimleri, hem gıda hem de sağlık hizmetleri sağlamakta olup, aynı zamanda eğitim desteği de sunmaktadır. Sierra Leone'deki bu çalışmalar, bölgedeki yoksullukla mücadele etmenin yanı sıra yerel halkın kendi ayakları üzerinde durabilmesini sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca, profesyonel eğitimin yanı sıra çeşitli beceri kazandırma kursları da düzenlenmektedir (Dai, 2016, s.1). Bu örnekler, IKRF'nin Afrika kıtasında, özellikle kriz ve yoksullukla mücadele alanlarında etkin bir şekilde faaliyet gösterdiğini göstermektedir. Yardım organizasyonları ve projeler, sadece anlık yardım sağlamakla kalmayıp, bölgedeki insanları daha bağımsız ve sürdürülebilir bir yaşam sürmeye teşvik etmektedir. İran hükümetinin bu tür insani yardım projeleri, aynı zamanda İran'ın yumuşak güç stratejisinin bir parçası olarak, Afrika'daki etki alanını artırmaya yönelik bir çaba olarak da değerlendirilebilir.

3.4. Kültür kurumları

İran, 1995 yılında "Kültür ve İslami İlişkiler Kurumu" (ICRO) aracılığıyla yurtdışındaki kültürel faaliyetlerine başlamış ve bu faaliyetleri, kültür ihracı politikası çerçevesinde sürdürmüştür. İran'ın Afrika'daki kültürel etkisini artırmak amacıyla, kıta genelinde birçok kültür merkezi kurmuştur. Bu merkezler, İran'ın kültürünü ve İslami anlayışını tanıtmak, Şii İslam'ını yaymak ve yerel halk ile kültürel ilişkiler kurmak için önemli araçlar olmuştur. Afrika'da toplamda 26 kültür merkezi bulunmakta olup, bazıları doğrudan "İran Kültür Merkezi" olarak adlandırılmışken, bazıları ise farklı isimlerle faaliyet göstermektedir. Bu tür merkezler, özellikle İran'ın kültürel ve dini ideolojisinin yayılmasında etkin bir rol oynamaktadır. Öne çıkan bazı örnekler şunlardır:

1-Kenya: Nairobi'de bulunan ofis, "İran İslami Kültür Merkezi" olarak faaliyet göstermektedir. Bu merkez, İran'ın kültürel etkinliklerini ve dini öğretilerini tanıtmak amacıyla çeşitli etkinlikler düzenlemekte, yerel halk ile kültürel bağlar kurmaktadır.

2-Gambiya: Gambiya'daki ofis, "Takrib-i Mezahib Merkezi" adıyla faaliyet göstermektedir. Bu merkez, Sünni ve Şii mezhepleri arasında diyalog ve uzlaşmayı teşvik etmek amacıyla çalışmaktadır.

3-Komorlar Birliği: Komorlar'da faaliyet gösteren "el-Tibyan Merkezi", Şii İslam'ın öğretilerini tanıtmak ve yerel halkla kültürel ilişkiler kurmak amacıyla etkinlikler düzenlemektedir.

4-Sudan: Sudan'daki "İran Kültür Merkezi", İran'ın kültürel değerlerini, sanatını ve tarihini tanıtmaktadır. Ayrıca, Sudan'daki Şii topluluğunu desteklemeyi amaçlayan faaliyetler de yürütmektedir.

5-Cibuti: Cibuti'deki "el-Mustabsrin Kültür Merkezi", İran'ın kültürel ve dini faaliyetlerinin önemli merkezlerinden birini oluşturmakta olup, Cibuti halkıyla ilişkileri güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu merkezler, sadece kültürel etkinlikler düzenlemekle kalmaz, aynı zamanda İran'a ait kitapların, dergilerin ve diğer yayınların Afrika dillerine tercüme edilmesi ve yerel halkın eğitimine katkı sağlamaktadır. Bu tür kültürel merkezler, İran'ın Afrika'daki yumuşak güç stratejilerinin önemli bir parçası olarak, kıta üzerindeki etkisini artırmayı hedeflemektedir. İran'ın Afrika'daki kültürel etkisini yayma stratejisi, büyük ölçüde devlet destekli kuruluşlar ve kültür merkezleri aracılığıyla yürütülmektedir. Bu merkezler, İran'ın ideolojik genişlemesinde önemli bir rol oynamaktadır ve iki ana

kurum tarafından desteklenmektedir: Uluslararası Ehlibeyt Kurultayı ve Kültür ve İslami İlişkiler Kurumu (ICRO). Genel bir saptama yapıldığında, Afrika'daki kültür merkezlerinin çoğunun bu iki kurum tarafından desteklendiği söylenebilir. Örneğin: Uluslararası Ehlibeyt Kurultayı: Şii inancını yaymayı amaçlayan ve özellikle Ehlibeyt'i tanıtmayı hedefleyen merkezler bu kurum tarafından desteklenmektedir. Bu tür merkezler, genellikle Şii İslam'ının öğretilerini ve Şii inançlarının anlatımını yapmak için kurulmuştur. Örneğin, Cibuti'deki kültür merkezi, Uluslararası Ehlibeyt Kurultayı tarafından finanse edilmekte ve Şii öğretilerini yaymayı amaçlayan faaliyetlerde bulunmaktadır. Kültür ve İslami İlişkiler Kurumu (ICRO) ise kültürel ve eğitim faaliyetleri yürüten merkezlerden olup İran'ın kültürünü, sanatını, tarihini tanıtmak ve Farsçayı yaymak amacıyla Kültür ve İslami İlişkiler Kurumu tarafından desteklenmektedir. Örneğin, Kenya'daki İran Kültür Merkezi, Arapça ve İslami bilimlerin yanı sıra Farsça eğitimi vererek, her yıl kültür haftası düzenlemektedir. Bu tür etkinlikler, İran kültürünün yayılması için önemli bir platform sağlar. Bu merkezlerin ortak amacı, İran İslam Devrimi'ni, İran'ın önemli şahsiyetlerini ve ideolojisini tanıtmaktır. Ayrıca, Farsçayı ve İran kültürünü tanıtmak, eğitim programları düzenlemek, sinema ve sanat gibi kültürel etkinliklerle halkın ilgisini çekmek, İran'ın kıta üzerindeki etkisini güçlendirmek için kullanılmıştır. Özetle, Afrika'daki kültür merkezleri, genellikle Şii inancını yayma ve İran'ın kültürel kimliğini tanıtmaya yönelik faaliyetler yürütürken, eğitim ve kültürel etkileşim bağlamında Kültür ve İslami İlişkiler Kurumu önderliğinde, daha genel kültürel ve diplomatik amaçlar da güdülmektedir. Bu merkezlerin faaliyetleri, İran'ın Afrika'daki ideolojik, kültürel ve stratejik çıkarlarını destekleyen bir yapı oluşturmuş olmaktadır (Nassir, 2019,s.1; Yegin,2015, s.13; Söylemez, 2021, s.15-16).

İran'ın Afrika'daki kültürel ve dini faaliyetlerinde yerel din adamları önemli bir rol oynamaktadır. Bu yerel din adamları, genellikle "Müslüman birlik" adı altında düzenlenen konferanslarda, Sünni topluluklarla dostane ilişkiler kurmaya yönelik çalışmalar yapmaktadırlar. Bu tür etkinliklerin amacı, Şii ve Sünni Müslümanlar arasındaki birlik ve iş birliğini teşvik etmek ve İran'ın bölgedeki nüfuzunu artırmaktır. "Müslüman birlik" temasını taşıyan bu konferanslar, Sünni ve Şii topluluklar arasında diyalog oluşturarak, İran'ı İslam ümmetinin savunucusu olarak tanıtmak için bir araç olarak kullanılmaktadır. Konferanslarda, farklı mezheplerin bir arada yaşayabileceği ve birbirleriyle kardeşçe ilişkiler kurabileceği vurgulanır. Bu, özellikle Afrika gibi mezhep çatışmalarının bazen daha belirgin olabildiği bölgelerde, İran'ın "barışçı" ve "birleştirici" bir rol üstlendiği imajını yaratmaya yönelik bir stratejidir. Bu tür konferanslar ve etkinlikler, İran'ın Şii inançlarını tanıtmalarının yanı sıra, Sünni Müslümanlarla daha iyi ilişkiler kurma çabalarını da içerir. Bu strateji, İran'ın Afrika'daki dini ve kültürel etkisini pekiştirme amacı taşıdığı gibi, diplomatik ve ideolojik hedeflerine ulaşmada önemli bir araç olarak işlev görmektedir. Sonuç olarak, İran bu faaliyetlerle sadece Şii inançlarını yaymakla kalmıyor, aynı zamanda Sünni Müslümanlarla ilişkilerdeki gerginlikleri azaltmayı ve İslam dünyasında birleşik bir duruş sergilemeyi amaçlamaktadır. Bu, özellikle Sünni Müslümanların ağırlıklı olduğu Afrika kıtasında, İran'ın etkisini artırmak için kritik bir stratejidir (Timetürk, 2019, s.1; Toprak, 2019, s.1). Yine Mecmeye Teqrıbe Mezahıbe İslami ve Mecmeye Cehaniye Ehli Beyt, İran'ın yurtdışındaki kültürel faaliyetleri ve özellikle Afrika kıtasındaki Şii nüfusla olan ilişkilerini güçlendirmeye yönelik önemli kurumlar arasında yer almaktadır. Mecmeye Teqrıbe Mezahıbe İslami (İslam Mezheplerini Yakınlaştırma Komitesi), Sünni ve Şii mezhepleri arasında diyalog ve anlayışı teşvik etmeyi amaçlayan önemli bir kuruluştur. Bu kurum, mezhep birliği ve işbirliği üzerinde durarak, farklı mezheplerin bir arada daha uyumlu bir şekilde yaşaması için çeşitli etkinlikler düzenler. Ayrıca, Afrika'da da bu tür etkinlikler organize ederek, İran'ın mezhebi etkisini artırmayı ve dini çeşitliliği kucaklamayı hedeflemektedir. Mecmeye Cehaniye Ehli Beyt ise, daha çok Şii inançlarının tanıtımı ve Ehli Beyt'in öğretilerinin yayılması üzerinde yoğunlaşan bir başka önemli kurumdur. Bu kurum, Afrika ülkelerinde kültürel ve dini etkinlikler düzenler ve İran'ın ideolojik olarak bölgedeki etkisini artırmaya çalışır. Ayrıca, Ayetullah Hamanei, Ayetullah Misabah Yazdi, Ayetullah Mutaherri ve Ayetullah Mekarim Şirazi gibi önemli Şii dini liderlerinin eserlerinin Afrika dillerine tercüme edilmesi gibi çalışmalar, Şii öğretisinin yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır. 2004 yılında kurulan Uluslararası Ehli Beyt Üniversitesi, Tahran'da faaliyet gösteren bir eğitim kurumudur. Bu üniversite, Şii inançları ve İslam'ın farklı mezhepleri üzerine akademik çalışmalar yapmakta ve bu çalışmaları Afrika gibi dış bölgelerdeki kültürel merkezlere taşımaktadır. Bu üniversite aracılığıyla İran, hem dinî hem de kültürel etkileşimi derinleştirerek Afrika'daki Şii nüfusu güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Sonuç olarak, bu kurumlar İran'ın

kültürel ve dini dış politikasının önemli parçalarıdır. Eser tercümelemleri, üniversite kurma çabaları ve mezhep birliği çalışmaları, İran'ın Afrika'da ideolojik genişleme stratejisinin temel araçları arasında yer almaktadır. Aynı zamanda, Afrika'daki kültürel ve dini faaliyetlerin merkezi olarak, bu kurumlar, İran'ın Şii inançlarının ve İslam Devrimi'nin etkisini kıta genelinde yayma amacını taşımaktadır (Rıgıderakhshan, 2022, 45).

3.5. Askeri kurumları

İran'ın Afrika'ya yönelik politikaları yalnızca ideolojik faaliyetlerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda İran'ın uluslararası çıkarlarını temin etmeye yönelik askeri girişimler de söz konusu olmuştur. Örneğin, günümüzde Fildişi Sahili, "İran'ın Kudüs Gücü" ve "Lübnan Hizbullahı"nın fiili üssü haline gelmiştir. Bu ülkedeki "Resûl-i Ekrem İslami Merkezi," "el-Hüdâ Cemiyeti" ve "el-Kâdir Merkezi" gibi oluşumlar, Lübnan Hizbullah'ı ve İran Kudüs Gücü'ne bağlı olarak, Afrika'da Şii milis hareketinin ilk nüvelerini oluşturmaya çalışmaktadır. Ayrıca, 25 Kasım 2010 tarihinde Reuters gazetesinde yayımlanan bir habere göre, Nijerya Federal Cumhuriyeti, Apapa Limanı'nda ele geçirilen silah yüklü bir geminin İran ve Kudüs Gücü ile bağlantılı olduğunu bildirmiştir. Nijerya hükümeti tarafından ele geçirilen 13 konteyner silah, yasadışı yollarla Nijerya'ya sokulmaya çalışılmıştır. Benzer bir olay Gambiya'da da yaşanmış ve ülkeye sokulmak istenilen silahların arkasında İran olduğu tespit edilmiştir. Bunun sonucunda Gambiya devleti, İran ile tüm diplomatik ilişkilerini kesmiştir (Shahed, 2018, s.1; Söylemez, 2021, s.16-17).

Kıtada Suudi Arabistan'ın Vehhabi anlayışına karşı Şiiliği yaymak amacıyla son yıllarda Nijerya gibi pek çok ülkede faaliyetlerini sürdüren İran, özellikle Nijerya'da, İslam'ı yorumlama biçimi olan Şiilik formunda yeni bir akım olarak ortaya çıkarmıştır. Yerli Nijeryalı Şii topluluğu olan Nijerya İslami Hareketi'nin (IMN-Islamic Movement of Nigeria) ortaya çıkışı ve faaliyetlerine başlaması, 20. yüzyılın başlarından itibaren Nijerya'da yaşayan Lübnanlı Şiileri de dolaylı olarak teşvik etmiştir. İran devriminin etkisi ve bunun ardından bir Şii grubun (IMN) oluşumu, Nijerya'da Şiiliğin yayılmasında anahtar rol oynayan faktörlerden biri olmuştur. 1979 yılında İran'ı ziyaret ettikten sonra kurduğu ve kurucu lideri olan Zakzaki, her ne kadar IMN'yi "mezhepsel olmayan" bir organizasyon olarak tanımlasa da, bu hareket Afrika'nın en büyük Şii hareketi olma özelliğini taşımaktadır (Toprak, 2019, s.1). Bu tür askeri faaliyetler, İran'ın Afrika'daki nüfuzunu artırmayı ve aynı zamanda kendi stratejik çıkarlarını güvence altına almayı hedefleyen bir dizi operasyonun parçası olarak değerlendirilebilir.

Tartışma ve Sonuç

Tarihi süreç içerisinde varlığını kıta Afrika'sında siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla kalıcı hale getirmeye çalışan İran, 1979 Devrimi sonrası başlayan Afrika siyasetiyle günümüze kadar burada varlığını söz ettirmesine ortam sağlayan gelişmelerin temelleri atılmıştır. Afrika kıtasındaki etkisini artırma çabalarıyla dikkat çeken İran, Afrika'yı yalnızca ekonomik çıkarlar açısından değil, stratejik ve diplomatik bağlamda da önemli bir bölge olarak görmektedir. Bu siyasi faaliyetlerin de birkaç temel boyutu bulunmaktadır. Bunlar incelendiğinde İran'ın Afrika'da çeşitli ekonomik fırsatlar aradığı görülmektedir. Bu açıdan Afrika'nın doğal kaynakları, İran'ın enerji ve sanayi sektörleri için önemli bir pazar oluştururken, Afrika ülkelerine ihracat yaparak ekonomik işbirliği geliştirmeyi hedeflediği ekonomi politikası, yine Afrika ülkeleriyle stratejik ittifaklar kurmaya çalışarak Afrika'nın BM ve diğer uluslararası platformlardaki desteğini kazanmak için diplomatik girişimlerde bulunması ile Afrika'daki bazı ülkelerle savunma işbirlikleri kurarak bu ülkelerdeki isyan hareketlerini destekleme stratejileri izlediği Stratejik Politikaları ile Afrika'da geniş bir etki alanı kurmayı hedeflerken, aynı zamanda Batılı ülkelerin ve bölgesel rakiplerinin etkisini kırma amacı güttüğü anlaşılmaktadır. Özellikle, ABD ve Suudi Arabistan'ın Afrika'daki etkinliğine karşı bir alternatif oluşturmayı arzulayan Jeopolitik yaklaşımıyla İran 1979 İran Devriminden günümüze Afrika kıtasına yönelen İran bu amaçla İran'ın Afrika politikası "kıtadaki ekonomik fırsatları değerlendirme, diplomatik ilişkileri güçlendirme ve jeopolitik etkisini artırma hedeflerine odaklanmaktadır" şeklinde ifade edilebilir. Ayrıca İran, Afrika'yı, hem gelişmekte olan pazarlar hem de stratejik müttefikler açısından önemli bir bölge olarak görmektedir. Bu bağlamda, İran'ın Afrika'daki etkinliği, gelecekte bölgesel ve uluslararası politikalar açısından önemli bir faktör olmayı hedeflemektedir. Bu açıdan İran Afrika kıtasına yerleşmede belirlediği hedeflere ulaşmayı da bölgede inşa ettiği müesseseler ile güçlendirmiştir. Bu açıdan İran'ın Afrika'da açtığı kurumlar, özellikle

kültürel, ticari ve diplomatik alandaki etkinliğini artırmaya yönelik stratejilerin önemli bir parçası olmuştur. Bu kurumlar, Afrika'daki yumuşak güç politikalarını desteklemek için önemli bir araç olmuştur. Gerek eğitim ve Şiiliği yaymak amacıyla inşa ettiği dini kurumları gerekse de sivil toplum kuruluşlarıyla bu coğrafyadaki stratejik hedeflerini geliştirmeye çalışmıştır. Bu açıdan İran'ın Afrika'daki kurumları, yalnızca ekonomik ve diplomatik ilişkiler değil, aynı zamanda kültürel ve ideolojik etki alanlarını da güçlendirmiştir. Bu kurumlar, İran'ın Afrika'daki kültürel merkezlerden ticaret ofislerine, insani yardımlardan dini faaliyetlere kadar birçok farklı alanda İran'ın Afrika'daki stratejilerinin gelişmesine olanak sağlamıştır. Özellikle de Afrika politikasında varlığını hissettirmesindeki en önemli unsur burada kendi adlarına varlık gösteren bu kurumlar İran'ın buradaki ideolojik söylemine araç olan ve siyasi Şiiliği temel alan STK'lar, dinî okullar ve kültür merkezlerdir. Bu merkezler İran'ın Afrika'daki yumuşak gücü konumunda olmuş ve burada yayılmasına her türlü imkânı sunmuşlardır. Bu bağlamda Uluslararası Ehl-i Beyt Kongresi ve Uluslararası el-Mustafa Üniversitesi gibi İran merkezli oluşumlar, Afrika insanının yeni kimlik arayışını hedef alarak Şiiliği yaymağa çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Etik Kurul Onay Bilgileri

Etik Kurul Beyanını Gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar, bu çalışmanın hazırlanması sürecinde hiçbir kişi veya kurumla çıkar çatışması içinde olmadığını beyan etmektedir. Ayrıca çalışma, herhangi bir mali kaynak veya sponsorluk desteği alınmaksızın bağımsız olarak yürütülmüştür.

Kaynakça

- Atmaca, M. (2016), "Afrika Şiileri ve İran'ın Müslüman Toplumlara Yönelik Kültürel Diplomasisi", *İraniyat Dergisi*, C.1/1, 124-141.
- Avcı, S. (2022), "İran'ın Dış Politikasında Şii Hilali", *Journal of Islamic Civilization*, 8/50, 107-132.
- Babek. S. (2018), "İran Merkezli STK'lar ve Afrika'nın Millî Güvenliği", *AFAM (Afrika Araştırmacıları Derneği)*. <https://afam.org.tr/iran-merkezli-stklar-ve-afrikanin-milli-guvenligi/>.
- Baktiari, B. (1996), *Parliamentary Politics in Revolutionary Iran*, Florida: University Press of Florida.
- Baskın, O. (1977), *Az gelişmiş Ülke Milliyetçiliği Kara Afrika Modeli*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Chehabi, H.E. (2016), "South Africa and Iran in the Apartheid Era", *Journal of Southern African Studies*, 42/4, 687-709.
- Chimarizeni, F. (2017), "Iran-Africa Relations: Opportunities and Prospects for Iran", *Brazilian Journal of African Studies*, 2/3, 36-49.
- Dai, H. (2016), "Al-Mustafa University, Iran's Global Network of Islamic Schools", *Iranian-American Forum*, <http://iranian-americans.com/irans-export-of-islamic-fundamentalism-al-mustafa-global-training-centers-2/>.
- Dai, H. (2018), "Tehran's Soft-Power Reach Extends All The Way To Africa", <https://www.ins.org/Tehrans-Extensive-Soft-Power-Reach-In-Africa>.
- Doğan, S. (2018), "İran'ın Ortadoğu Siyaseti", *İNSAMER (İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi)*, İstanbul: https://www.insamer.com/tr/iranin-ortadogu-siyaseti_1573.html.
- Ertin, G. (2010), *Dünya Bölgeleri: Afrika, Coğrafya Lisans Programı*, AUZEF, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul: http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/cografya_lisans_ao/dunya_bolgeleri_afrika.pdf
- Gartwaite, G. R. (2011), *İran Tarihi Pers İmparatorluğundan Günümüze*, çev. Fethi Aytuna, İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Güzel, S. Ç. (2018), "1979 İran İslam Devrimi'nin ABD'nin Ortadoğu Politikalarına Etkisi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17/65, 50-61.
- Gündoğan, Ü. (2011), "Geçmişten Bugüne İran Devrimi: Genel Değerlendirme", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 3/30, 93-99.
- Halhallı, B. (2014), "Humeyni Dönemi İran Dış Politikası (1979 -1989)", *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 4/2, 75-96.
- Hazar, N. (2011), *Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri*, Ankara: Uşak Yayınları.
- ICRO, (2016), "Iranian Cultural Counsellor Speaks at Peace Promotion Gathering", ICRO: Zimbabwe: <http://harare.icro.ir/index.aspx?pageid=11688&newsview=653385>.
- İRAM, (2017), *Ruhaninin Yeni Dönemi*, Ankara: İran Araştırmaları Merkezi, <https://iramcenter.org/iranin-afrika-politikasinin-genel-ercevesi-2422>.
- Karadeniz, Y. (2012), *İran Tarihi (1700-1925)*, İstanbul: Selenge Yayınları.
- Karasakal, K. (2018), "İran'ın Afrika Boyunuza Politikası", <https://www.academia.edu/43203366/>.
- Karnap, A.-Çağla, C. (2022). "Hasan Ruhani Dönemi İran-ABD İlişkileri", *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 57/2, 1375-1390.

- Kanadıkırık, H. (2014). "Gelenek ve Gelenek İcadı Arasında: İran Siyasal Kültüründe Humeyni Rejiminin Yeri", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 60, 142-154.
- Nassir, İ. (2019), "İran'ın Afrika Politikasında Kültür Merkezlerinin Rolü", *TESPAM, (Türkiye Enerji Stratejileri ve Politikaları Araştırma Merkezi)*. Ankara: <https://www.tespam.org/iranin-afrika-politikasinda-kultur-merkezlerinin-rolu/>
- İbrahimi, H. (2019), "İran'da İslami Azad Üniversitesi", Ankara: İRAM, <https://iramcenter.org/iranda-islami-azad-universitesi/>
- Nicknam, M. H. (2009), "Imam Khomeini Relief Foundation, an Organization by the People for the People", *Iranian Journal of Public Health (Monthly)*, 38/1, 183-184.
- Oğuz Gök, G. (2005), *İran'ın Bölgesel Politikası ve Türk-İran İlişkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özkan, M. F. (2017), "İran'ın Afrika Politikası", *Afrika Politikası 21. Yüzyılda Güvenlik Refah ve Demokrasi Arayışı*, ed. Hasret Çomak-Caner Sancaktar, İstanbul: Beta Yayınları, 777-786.
- Rıgıderakhshan, M. (2022), "İran'ın Afrika Ülkeleri İle İlişkileri: Dinî, Kültürel ve Eğitim Faaliyetleri (Pehlevi Döneminden İran İslam Cumhuriyeti'ne)", *Africana Dergisi*, 2/2, 39-50
- Rosen, A. (2013), "Desperate for Allies and Secret Assets, Iran Penetrates Africa", *The Tower (Washington, D.C.)*, <http://www.thetower.org/article/desperate-for-allies-and-secret-assets-iran-penetrates-africa/>.
- Rubin, M. (2013), "Africa: Iran's final frontier?", <http://www.aei.org/publication/africa-irans-final-frontier/>.
- Sawahel, W. (2018), Iran's 'branch campuses' reach Sub-Saharan Africa", <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=2018092513420865728>.
- Söylemez, Y. Z. (2021), İran'ın Afrika Politikası ve Afrikada'ki Kurumları, İNUAFAM (İnönü Üniversitesi Afrika Araştırmaları Merkezi), Malatya: İNUAFAM Yayınları.
- Szrom, C. (2010), "Ahmadinejad in West Africa: What Iranian Outreach to the Region Reveals about Tehran's Foreign Policy", <https://www.criticalthreats.org/analysis/ahmadinejad-in-west-africa-what-iranian-outreach-to-the-region-reveals-about-tehrans-foreign-policy>.
- Şeker, C. T. (2017), "İran'ın Afrika Politikası ve Karşılaşılan Zorluklar: Ahmedinejad Dönemi, 2005-2013", *İran Çalışmaları Dergisi*, 1/1, 84-116.
- TİMETÜRK Gazetesi, (2019). "İran Afrika'da Yayılıyor: Şii Hilali İçin Hedef Belirlendi", <https://www.timeturk.com/iran-afrika-da-yayiliyor-sii-hilali-icin-hedef-belirlendi/haber-1189009>.
- Toga, O. (2023), "İran'ın Afrika Politikasının Genel Çerçevesi", İRAM (İran Araştırmaları Merkezi), Ankara: İRAM, <https://iramcenter.org/iranin-afrika-politikasinin-genel-cercevesi-2422>.
- Topçu, M. (2018), "İran'ın Afrika'daki Yol Ayrımı", *AKEM (Afrika Koordinasyon ve Eğitim Merkezi)*, http://www.akem.org.tr/iranin-afrikadaki-yol-ayrimi_i48/.
- Toprak, K. (2019), "İran'dan Afrika'ya Şii Yayılmacılığı", *Star Haber/ Açık Görüş*, <https://www.star.com.tr/acik-gorus/irandan-afrikaya-sii-yayilmaciligi-haber-1477514/>.
- Üstün, İ. S. (1989), "Günümüz İslam Ülkelerinin Bazılarında Yönetim Biçimleri", *İSAM Veri Arşivi*, https://isamveri.org/pdfdr/D01093/1998_6/1998_6_USTUNIS.pdf
- Vatanka, A. (2016), "Iran's Awkward Diplomacy in Africa", <https://nationalinterest.org/feature/irans-awkward-diplomacy-africa-15571>.
- Weissbach, M. M. (1997), "Iran takes up the fight for the development of Africa", *EIR*, 24/31.
- Yegin, A. (2015), *İran'ın Yumuşak Gücü*, İstanbul: SETA Yayınları.
- Yıldız, A. (2008), *Afrika'nın Farklı Beyazları*, İstanbul: İnno Yayıncılık.

Extended Abstract

With its geographical location, Iran is one of the key points of the Asian continent and has been at the center of regional and global economic, social, and political policies throughout history. For this reason, the powers that have established their dominance in Iran throughout history have naturally taken advantage of their geopolitical position and have been at the center of international power struggles from the past to the present. The strategic point where Iran has been active and has begun to make its presence felt in recent years is the African continent, often referred to as the "black pearl." With its institutional structures, Iran intensified its activities in Africa in political, social, military, and economic terms after the 1979 Iranian Islamic Revolution, but it was only during the presidency of Mahmoud Ahmadinejad, who came to power in 2005, that it achieved the desired success on the continent. The Iranian influence that became clearly visible in the continent during Mahmoud Ahmadinejad's tenure continued intensively during the terms of his successors, Hassan Rouhani and Ibrahim Raisi. Iran, which has entered the struggle for dominance in the continent through both economic gains and the spread of Shiism, has established a solid foundation for its presence in Africa through educational, health, aid, military, and religious institutions. Throughout history, Iran has sought to establish a permanent presence in continental Africa in political, social, economic, and cultural terms. The foundations for developments that have enabled Iran to maintain its presence in Africa since the 1979 Revolution were laid at that time. Iran, which has drawn attention with its efforts to increase its influence in Africa, views the continent not only as an important region in terms of economic interests but also in strategic and diplomatic contexts. These political activities have several key dimensions. Upon examination, it is evident that Iran is seeking various economic opportunities in Africa. In this regard, Africa's natural resources constitute an important market for Iran's energy and industrial sectors, while its economic policy aims to develop economic cooperation by exporting to African countries and seeking to establish strategic alliances with them in order to gain the support of the UN and other international platforms. Iran's support in the UN and other international platforms, and by establishing defense cooperation with some African countries and supporting insurgency movements in these countries. While aiming to establish a broad sphere of influence in Africa through its strategic policies, it is also understood that Iran seeks to counter the influence of Western countries and regional rivals. In particular, Iran's geopolitical approach, which seeks to create an alternative to the influence of the US and Saudi Arabia in Africa, has been directed toward the African continent since the 1979 Iranian Revolution. Iran's policy toward Africa can be summarized as "focusing on the goals of evaluating economic opportunities on the continent, strengthening diplomatic relations, and increasing its geopolitical influence." Furthermore, Iran views Africa as an important region in terms of both developing markets and strategic allies. In this context, Iran's influence in Africa aims to become an important factor in regional and international policies in the future. From this perspective, Iran has strengthened its efforts to achieve its goals in Africa by establishing institutions in the region. In this regard, the institutions Iran has established in Africa have been an important part of its strategies to increase its influence in the cultural, commercial, and diplomatic spheres. These institutions have served as an important tool to support Iran's soft power policies in Africa. Iran has sought to advance its strategic objectives in this region through both the religious institutions it has built for the purposes of education and spreading Shiism, as well as through civil society organizations. In this regard, Iran's institutions in Africa have strengthened not only economic and diplomatic relations but also cultural and ideological spheres of influence. These institutions, ranging from cultural centers to trade offices, humanitarian aid to religious activities, have contributed to the development of Iran's strategies in Africa. The most important factor in making its presence felt in African politics is these institutions, which operate under their own names and serve as vehicles for Iran's ideological discourse, based on political Shiism, including NGOs, religious schools, and cultural centers. These centers have become Iran's soft power in Africa and have provided every opportunity for its spread. In this context, it is understood that Iranian-based organizations such as the International Ahl al-Bayt Congress and the International al-Mustafa University have sought to spread Shiism by targeting the African people's search for a new identity. In conclusion Iran's policies in Africa reflect a broad and multidimensional strategic approach that has continued from the past to the present. Iran's policy here has been shaped by the interaction of religious, economic, political, and cultural elements and has ensured Iran's role as an important actor in the context of regional and global power struggles.